

VÅMHUS KYRKA

Limbäck 27:7; Våmhus församling; Mora kommun; Dalarnas län

BESKRIVNING OCH HISTORIK

Området kring Våmåns utlopp, vid Orsasjön, koloniserades tidigt och boplatser förekom redan under stenåldern. Gravar och fynd vittnar även om bestående bosättningar under järnåldern och vikingatiden. Våmhusbygden utgör en utpost till de vida skogsområdena i norr och befolkningen tvingades länge till ett hårt och rörligt liv för att säkerställa sin försörjning. Under 1300-talet berörs i flera brev nyttjanderätten av den fiskrika sjön Horrmunden i Transtrand. Våmhuskölen, mot gränsen till Härjedalen, användes för täkt av myrhö samt fiske och jakt. Många långfabodar tillhörande Våmhus var ännu i drift mot slutet av 1800-talet. Binäringar var också, som oftast i Dalarna, en nödvändig inkomstkälla. Våmhusbygden var specialiserad på korgflätning samt hårarbete, och produkterna avyttrades även utomlands.

Våmhus nuvarande kyrka är efterträdaren till ett träkapell som uppfördes 1635 och var beläget ett hundratal meter öster om nuvarande byggnad. Kapellet tillbyggdes kring mitten av 1600-talet och förbättrades i omgångar fram till början av 1700-talet. Byggnadens bristfälliga tillstånd samt den kännbara befolkningsökningen efter mitten av 1700-talet ledde till beslutet att ersätta det lilla träkapellet med en större kyrkobyggnad. Redan 1770 fick byggmästare Elinos Ersson från Noret uppdrag att planera för en ny byggnad i sten på en tomt i närheten av kapellet. Grunden anlades under de följande åren men arbetet upphörde därefter fram till 1780, troligen i brist på medel. Byggnationen återupptogs därefter och kyrkobyggnaden uppfördes efter modifierade ritningar från Överintendentämbetet. Som byggmästare anlätades Anders Segerholm som även svarat för kyrkobygget på Sollerön. Det skulle dock dröja till 1789 innan byggnaden kunde tas i bruk och fram till 1794 innan den kunde invigas. Av besparingskäl förenklades dessutom byggnaden och inredningen. Under 1790-talet hade även anläggningen av kyrkogården påbörjats.

Våmhus nya kyrkobyggnad är arkitektoniskt ett barn av sin tid, uppförd i sengustaviansk stil. Ett långhus med tresidig koravslutning, stora fönsteröppningar, kvadratisk torn med huv och lanternin i väster, sakristia bakom koret i öster, släpputsade ytor, ljusa och spartanskt inredda

rum. Den tillhör den stora gruppen av liknande nyklassicistiska kyrkor som uppfördes mellan 1760 och 1860.

En hel del inventarier och inredningar överfördes från kapellet till nya kyrkan. Bland dessa återfinns dopfont och predikstol från 1600-talet, ljuskronor från 1700-talet, brudbänkar m.m. I övrigt blev den sparsamma inredningen representativ för nyklassicismens kyrkor. Den domineras av en monumental altarpupp med tempelfasad och en smäcker predikstol. Bänkinredningen fick slutna bänkar, men det dröjde innan den kunde slutföras.

Trots en ny och storskalig kyrkobyggnad förblev Våmhus en kapellförsamling under Mora, och det skulle dröja till 1868 innan Våmhus församling kunde bildas och byggnaden fick status av kyrka.

På 1870-talet genomgick kyrkan en upprustning; tornhuven fick kopparplåt, långhuset nya fönster och i övrigt omputsades byggnaden såväl ut- som invändigt medan inredningen ommålades. Åren 1953-1954 genomfördes en grundlig renovering finansierad av två Våmhusöner: "Busskungen" Eric Wickman och byggmästaren Anders Diös. Kyrkobyggnaden fick delvis en ny profil genom att tornets kröning ändrades, samtidigt ersattes spåntäckningen på långhuset med kopparplåt. Invändigt infördes nya bänkkvarter, tegelgolv, ny färgsättning samt målad dekor i valvet medan sakristian omvandlades till kapell. Arkitekt bakom förnyelsen var Cyrillus Johansson.

Kyrkomiljön

Våmhus kyrka och den gamla kapellplatsen ligger fritt, i en svag sluttning mot Våmånsdalen i öster. Från kyrkplatsen har man en vidsträckt utsikt över bygden och Orsasjön i sydost. Över fältet, väster om kyrkplatsen, ligger byn Limbäck som utsträcker sig längs med landsvägen. I höjd med kyrkan, bland den övriga bybebyggelsen, ligger prästgården och skolan.

Den närmaste omgivningen utgörs av åkrar och ängar samt av en skogsdunge i sydöst. Strax väster om kyrkan, på andra sidan vägen, ligger en mindre park. Längs med kyrkogårdsmuren i norr går den lokala vägen till Björkvassla. Öster om kyrkan, mellan kyrkogården och kapellplatsen, slingrar sig gamla landsvägen mot Östra Storbyn. Kyrkogården är anlagd kring kyrkobyggnaden.

Träkapellet från 1635 var beläget några hundra meter sydost om nuvarande kyrkobyggnad. På platsen för det gamla kapellet restes 1972 en minnessten i älvdalssandsten.

I parken väster om kyrkan står sedan 1968, på en hög sockel av granit, en bronsbyst över Eric Wickman, donator och initiativtagare till kyrkans upprustning på 1950-talet.

Övriga byggnader

Redan 1860 tilldelades kapellförsamlingen i Våmhus en prästtjänst men det skulle dröja fram till 1870 innan en prästgård uppfördes.

Prästgården ligger väster om kyrkan, intill landsvägen bland övriga gårdar i bybebyggelsen. Flera av byggnaderna har genomgått ombyggnader bl.a. på 1940-, 1960- och 1970-talen.

(Se ”Prästgårdsinventering”, 1976)

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården

Det gamla kapellet saknade kyrkogård, begravningarna skedde fram till 1860-talet vid moderkyrkan i Mora. I samband med uppförandet av nya kyrkobyggnaden anlades en större kyrkogård kring byggnaden. Kyrkogården utvidgades mot söder 1872. Ytterligare utvidgningar utfördes mot öster, norr och väster 1896. Den senaste etappen, utförd efter 1989 i söder, är anlagd längs med och utanför den gamla stenvallen. Nya kyrkogården omfattar urngravar samt en minneslund med fontän. Den har trädplanteringar och avgränsas av häckar.

Utanför muren i öster, i anslutning till de södra ingångarna, står ekonomibyggnader tillhörande kyrkogården samt ett bårhus med vitputsade murar. Nuvarande bårhus uppfördes 1964, ekonomibyggnaderna i timmer tillkom 1967 men ombyggdes 1987.

Den äldre delen av kyrkogården, som har större kvarter i öster och söder, omgärdas av en kallmurad mur av sandsten. Den har sex ingångar, en i väster från 1877, två i öster respektive i norr samt en förbindelse mellan gamla och nya delen i söder. Ingångarna har murade och putsade grindstolpar av tegel, med profilerad hals och tälttak med plåtbeklädnad. Några ingångar bär ännu smidesgrindar. Den äldsta ingången i väster anges vara uppförd år 1877. Övriga är utförda efter samma modell men har tillkommit etappvis. Den bredaste av de två i öster tillkom 1972, och ingången i söder i samband med utvidgningen av nya kyrkogården.

Kvarteren inom stenvallen har gräsplanteringar och indelas av låga häckar och asfalterade alléer anlagda i vinkelräta uppställningar. På vissa sträckor, längs muren på insidan, förekommer trädplanteringar. Gången mellan kyrkans västra portal och ingången i västra muren har beläggning av sandstensplattor.

Kyrkan

Kyrkobyggnaden har en rektangulär plan med en tresidig avslutning i öster samt ett kvadratisk torn i väster. Långhuset utgörs av en enskeppig salkyrka med rak koravslutning; sakristian var

inredd bakom koret men är sedan 1950-talet omvandlad till kapellrum. Kyrkorummet och kapellrummet skiljs åt genom en tjock tvärvägg. Tornet var ursprungligen i sin östra del öppet mot kyrkorummet. Numera skiljs utrymmen åt genom skärmväggar. Vapenhuset i tornet utgör kyrkans huvudingång, ytterligare en ingång är förlagd till södra långväggens mitt.

Byggnaden är huvudsakligen uppförd av sandsten, troligen med tegel i omfattningar och krön. Hela byggnaden är putsad såväl ut- som invändigt.

Byggnaden har trots ett par större förnyelseprojekt behållit sin ursprungliga karaktär. Upprustningen på 1870-talet var till huvuddelen inriktad på underhåll med omputsning och ny avfärgning som följd samt ommålning av inredningen. Den påtagligaste förändringen utvändigt blev tornhuvens spånbeklädnad som ersattes med koppar, samt nya fönsteröppningar i långväggarna. Framför allt blev det 1950-talets omfattande upprustning som kom att lämna tydliga spår, såväl ut- som invändigt. Tornet fick ny kröning och långhusets tak kopparplåt, västportalen omgestaltades, golv och solbänkar fick tegelbeläggning. Invändigt förnyades eller förändrades även en del av inredningen samt färgsättningen.

Exteriör

Väggarna är slätputsade och avfärgade i en ljusgul kulör. Den i grått avfärgade slamputsen på sockelpartiet är indragen i förhållande till väggarna. Sockeln avslöjar murarnas struktur.

Långväggarna har fem fönsteraxlar. Fönstret i södra långväggens mitt är dock sammanbyggt med portalen. Den tresidiga avslutningen i öster har fönster i samtliga sidor. Fönstren är stickbågiga med djupa nischer och markerade omfattningar i putsen. De djupa nischerna samt omfattningarna är avfärgade i grått. Solbänkarna är täckta med kopparplåt. Fönsterramar och -karmar är av trä, med mitt- och tvärposter; de är grön- respektive vitmålade. Ramarna har rutindelning med träspröjsning som tillfördes de befintliga fönstren på 1870-talet. De är försedda med antikglas.

Fönsteröppningarna i långsidornas mitt skapades 1874, i södra långväggen i kombination med en befintlig port. Porten som är sammanbyggd med fönsternischen har rak avslutning i sin överdel som övergår i fönstrets solbänk. Tröskeln är av sandsten och trappan till porten av tegel. Dörrarna är av samma typ och utförande som i tornets port. Dörrarna är grönmålade i samma kulör som fönstren.

Långhuset har brutet tak, valmat i öster över den tresidiga sakristian. Det har i höjd med brottet en längsgående trälist som förskjuter fallen från varandra. Taken täcks sedan 1950-talet av kopparplåt, de bar ursprungligen spån.

Det kraftiga tornet har i norr och söder, i höjd med vapenhuset, ett fönster i varje sida. De är av samma typ och samma storlek som långhusets. Västra portalen har en infälld stickbågig nisch

med omfattning av sandsten. Övre delen, över porten, bildar ett större blindfält i vilket sitter en sandstenssköld utsmyckad med sockenvapnet. Portöppningen är mindre med samma form som nischen. Den har en något smalare omfattning av sandsten. Tröskeln är av sandsten och porten har pardörrar med rak avslutning samt fyllning i bågfältet. Dörrarna har vinkelställd panelfodring som bildar v-mönster, fyllningen ovanför har liggande panel. Portalens nuvarande utformning tillkom i samband med 1950-talets upprustning. Över portalen, i höjd med tornkammaren, har tornet ett fönster som till typen liknar sidofönstren men dock är lägre. Ovanför tornkammarfönstret, i höjd med klockkammaren har tornet ljudöppningar i samtliga sidor. Ljudgluggen i östra sidan är mindre, pga. av långhusets taknock. De har smala stickbågiga och djupa nischöppningar som på insidan är försedda med brädfodrade och svartmålade parluckor. Samtliga nischer har solbänkar med täckning av kopparplåt.

Tornet har huv med karnissvängda takfall, över en smal profilerad takfot. Huvu har ett litet rombiskt vindfönster i östra takfallet och bär en lanternin som kröns med en lökformad spira. Lanterninen är oktogonal och har sidoväggar fodrade med gulmålad stående panel som inramas av kannelerade och vitmålade kolonner. Fönstren är rundbågiga och saknar spröjsning. Huv och spira täcks numera av kopparplåt men var ursprungligen spånklädda. Spiran kröns av ett kopparklätt kors, på klot, som bär en vindflöjel i form av tupp. Lanterninen och spiran i sin nuvarande form tillkom vid upprustningen på 1950-talet.

Interiör

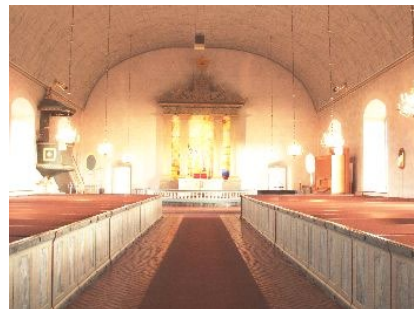
Kyrkorummet täcks av ett tunnvalv, vars form i överdelen har en nedtryckt avrundning. Valvet är uppfört av bräder och fick, i samband med 1950-talets renovering, en utsmyckning i form av dekormålningar föreställande stiliserade moln samt stjärnor vid ljuskronornas fästpunkter. Dekoren, i grå- och gulgröna nyanser, utfördes av kyrkomålaren Gustaf Ambe.

Valvets övergång till vägg understryks i sidorna av en smal och profilerad list. Väggarna är slätputsade och avfärgade i vitt. Överdelen av östra gaveln, mot sakristians vind, var ursprungligen en reveterad plankvägg. Vid upprustningen på 1950-talet ersattes plankväggen med en putsad lättbetongvägg.

Porten i södra långväggen har i öppningens nisch ett inbyggt vindfång försett med pardörrar på insidan. De enkla, rakslutna och vitmålade spegeldörrarna har en vitmålad inramning med träfodring som bildar ramar, speglar och lister. Vindfånget uppfördes 1932.

Byggnadens innanfönster, med ramar utan spröjs, insattes 1929. Solbänkarna har, sedan 1950-talet, invändigt en fodring av rött tegel

Kyrkorummet har tegelgolv i fiskebensmönster i gångarna och brädgolv i bänkkvarteren. Golvet är förhöjt med ett steg i koret som har tegelgolv med stenar lagda i kvadrat. Trappsteget är lagt med sandsten.

Sakristian nås från koret, genom två stickbågiga dörröppningar i korväggen, på var sida om altaret. De är försedda med vitmålade, rakslutna dörrar med speglar. Dörröppningarna har en putsad omfattning. Rummet, som är förlagt till den tresidiga avslutningen i förlängningen av långhuset, inreddes till kapell i samband med upprustningen av kyrkan på 1950-talet. Det används dock också ännu som sakristia. Det fick i samband med detta ett altare som placerades mot västra väggen samt en bänkinredning. Samtidigt utfördes frescomålningar på västra väggen. Motiven är hämtade från passionen och upphovsmannen var konstnären Gösta Liljeström. Sakristian har i övrigt plant tak av vitmålade brädor med taklist i kanten; väggarna är putsade och vitmålade och rummet har ett lackat brädgolv.

Tornets vapenhus har sedan 1950-talet ett plant tak av brädor med målad dekor, vilka härstammar från gamla kapellets valv. Solbänkarna i nischerna har fodring av tegel, ett tillägg från 1950-talet. Portdörrarna bär på låset en inskrift med årtalet 1840, de är invändigt gråmålade. Vapenhuset har i efterhand fått vindfång med väggar av betongsten och pardörrar; ett i väster och ett i öster mot kyrkorummet. Vindfånget i väster rymmer även en spiraltrappa av järn i norr och wc i söder. Vindfångens dörrar i väster och öster är av samma typ; rakslutna pardörrar med tre speglar och kraftiga profiler, gråmålade med breda dörrfoder. Väggarna i vapenhuset är putsade och vitavfärgade. Över dörröppningen i öster finns ett hjulkors målat på väggen. Golvet har beläggning av rött tegel lagt i fiskbensmönster.

Tornkammaren över vapenhuset är sedan 1970-talet indelad i flera utrymmen; kapprum med förråd samt ett samlingsrum. Hörnen i väster har inbyggda trapphus. Tidigare var valvet mellan tornet och kyrkorummet helt öppet; läktaren och tornkammaren skiljs numera åt av en skärmvägg.

Inredning och inventarier

En del äldre inredningar och inventarier överfördes från träkapellet till nya kyrkobyggnaden. Till dessa hör dopfunten i trä samt den gamla predikstolen från 1600-talet, två ljuskronor från 1700-talet och några s.k. brudbänkar. Även en del av den med dekormåleri utsmyckade panelen som förekom i kapellets kyrkorum återanvändes. Den pryder sedan 1950-talet taket i kyrkans vapenhus. Med undantag av äldre övertagna inredningar och inventarier förblev länge kyrkorummet nästan oinrett och osmyckat och fram till 1806 utgjorde större delen av inredningen av provisorier.

Altaruppsatsen tillkom 1807, ungefär samtidigt som predikstolen. Den är typisk för nyklassicismen i sin monumentalitet och sin utformning. Delarna är utförda i trä och bildar en tempelfasad med pilastrar som sammanfogas med högaltaret. Den saknade ursprungligen sin nuvarande kröning och hade endast en rak avslutning med kransgesims. Krönen med sin rika dekor av avvikande stilelement i bl.a. nyrokoko utfördes först 1876; av bildhuggaren Hans Petter Damström i Aspeboda efter ett förslag av Björk Anders Jonsson, reviderat av Oskar Eriksson (ÖÄ). Den ursprungliga tempelfasaden anges vara utförd av Ask Hans Jonsson i Västra Storbyn efter ritningar av Gustav Ulrik Boman. Altaranordningen ommålades 1876, då krönet tillkom, i en vitgrå kulör.

Mittpartiet mellan pilastrarna fylldes ursprungligen av ett högt men enkelt förgyllt kors uppställt på en hög marmorerad sockel med förgyllda änglahuvuden. Bakom korset, på korväggen satt även förgyllda solstrålar. Korset tillfördes 1810 men vid kyrkans upprustning 1954 ersattes det med ett nytt kors som bar kläde, törnekrona och stege. Korset som utfördes av Anders Kans i Bonäs står numera uppställt i vapenhuset. Kans kors ersattes 1988 av en fondmålning utförd av konstnären och målarmästaren Arvid Mårten från Bäck. Målningen "Soluppgång" har med sina starka, nästan självlysande, färger en suggestiv karaktär som avviker från altaranordningens strama nyklassiska stil.

Altarbordet är uppsatt mot tempelfasadens sockel, på podiet innanför altarringen, och anges vara utfört på 1790-talet. Det är ovanligt påkostat och har en framsida som till formen liknar predikstolens korg, med avrundad mittdel och vinkelräta vingar och sidor. Bordet har profilerade lister upp- och nedtill, spegelfält och kontursågade ben. Hela altarbordet är marmorerat.

Altarringen anges vara utförd av Håll Anders Ersson; efter ritning från 1876 av Björk Anders Jonsson som även svarade för tempelfasadens krön. Ringen är halvrund till formen, med stoppat knäfall, balusterdockor samt profilerad och stoppad överluggare. Ringen har två grindar i räcket, en på var sida. Sockeln under knäfallet har marmoreringar i svart. Knäfallet och överluggaren har ljusblå klädsel. Räcket är målat i vitt med förgyllda detaljer. Invändigt har ringen ett podium i två nivåer, som följer altarringens halvrunda form och täcks med röd heltäckande matta.

Dopfunten härstammar från gamla kapellet och anskaffades 1662. Den är utförd av trä och har en oktagonal form. Foten som står på en kvadratisk sockel (vilken tillkom 1954) är trattformad, med vulst i sin överdel; cuppan är oval till formen. Det porfyrimiterande måleriet tillfördes 1810.

Nuvarande predikstol tillkom och uppsattes 1806, mellan två fönster på norra väggen i koret. Den är ritad av Gustaf Ulrik Boman i Stockholm och utförd av Krång Lars Ersson på Sollerön; duvan är snidad av Ask Jon Hansson (se altarpopsats). Predikstolen målades ursprungligen av Johan P. Rydquist, övermålad 1876 men restaurerades 1954. Till stilen präglas den av empirien.

Korgen är tresidig med avrundad framsida, profilerad överluggare, fotlist samt trattformig underdel som avslutas med knopp. Den är som ljudtaket grönmålad och utsmyckad med förgyllda sniderier och lister samt bär Guds allseende öga, målat på korgens framsida. Predikstolen har en ryggtavla av grönmålade bräder. Den har en målad strålande sol på övre delen och under denna sitter en ljusarm av mässing.

Ljudtaket har samma utformning som korgen och profilerad krönlist. Det har förgyllt bårddekor och kröns av ett förgyllt kors med två änglahuvuden. Under taket hänger en förgyllt duva som är utförd 1810.

Trappan är uppsatt framför långväggens sista fönster i öster. Den har profilerade kantlister och ett enda avlångt spegelfält i räcket. Trappans ram samt insidan är målade i ljusgrått, spegeln i grönt. Spegelfältet har även en utsmyckning av förgyllda profiler och dekorativa sniderier.

Bokbrädan på räcket bärs av en förgyllt konsol. Timglaslet härrör från gamla kapellet dit det skänktes 1747.

Koret har två nummertavlor som är placerade mot korbänkarnas räcken. De har ovala tavlor med förgyllda ramar som på krönen bär snidad utsmyckning i form av krona och yxor. Hållarna är tulpanformade med vingar och ansluter till ståndare som är utformade som avsmalnande pelare med kanelering, vilka är målade med grå marmorering. De är nyklassicistiska till stilen och anskaffades 1831 respektive 1861.

Kyrkorummet har slutna bänkar uppdelade på två kvarter om 16 bänkar var. Dessutom finns korbänkar av samma typ uppställda mot hörnen i norr och söder. Skärmar och dörrar har rak avslutning med profilerad överliggare samt sockellist målade med gråsvart marmorering. De grågröna marmorerade speglarna med ramverk målade i beige, har en regelbunden indelning. Invändigt är bänkinredningen målad i en röd nyans.

Den ursprungliga bänkinredningen från 1790-talet hade en annorlunda disposition, med ytterligare indelningar. Bänkarna saknade till största del dörrar och förblev länge omålade. År 1810 kompletteras de delvis med dörrar och 1813 blir de delvis bemålade. En beskrivning från 1866 anger dock att de flesta bänkarna då fortfarande var omålade. I samband med kyrkans upprustning på 1870-talet ombyggdes delvis bänkarna, de kompletterades också med dörrar där sådana saknades. Bänkinredningen bemålades samtidigt med ekådringar. Sin nuvarande utformning och färgsättning fick bänkinredningen 1954, då hela kyrkan upprustades. Bänkraderna längst bak i väster avlägsnades 1983.

Över bänkkvarteren hänger sex större ljuskronor av mässing som kompletteras av ytterligare två över koret. De är uppställda i två rader. Läktaren har två mindre ljuskronor av samma typ och även i kapellrummet hänger ett par mässingskronor. Ett flertal kronor har även placerats i andra utrymmen, bakom läktaren och i tornet. Några av mässingskronorna härrör från gamla kapellet och anskaffades på 1700-talet. Övriga är stilkopior som tillkommit vid upprustningen på 1950-talet samt efteråt som donationer. Vägglampetterna i kyrkorummet anskaffades 1977. I vapenhuset hänger en stor lykta med spröjsverk.

Läktaren i väster är i sina äldsta delar från 1796. Den tillbyggdes 1813 då vingar och stolpar tillfördes. Läktartrapporna mot västra gaveln, på var sida om dörrarna till vapenhuset, uppfördes i samband med upprustningen på 1950-talet. Utrymmen under trapporna är inredda med skrubbbar. Den södra är försedd med en dörr som härrör från gamla predikstolen och den andra med en kopia av denna. Barriären har ett konkavt mittparti med sidovingar. Den avrundade mittdelen pryddes av korgflätor lagda på ett brunmålat fält, som i mittdelen bär en förgylld lyra. Vingarna har ramverk med marmorerade speglar, målade i gråa nyanser. Överliggaren är profilerad och underliggaren slät; de är marmorerade i grågröna kulörer. Läktarens undersida har brädfodring målade i gråvitt.

Under 1890-taket anskaffades ett enklare pedalharmonium från J.P. Nyström i Karlstad. Harmoniet ersattes 1954 med en piporgel tillverkad 1938 av Mårtenssons orgelfabrik i Lund, för Genarps församling i Skåne. Piporgeln som saknade fasad ersattes 1973 med ett orgelverk från Hammarberg, vilket kompletterades med en fasad ritad av arkitekt J. Seldenthus. Fasaden är raksluten med skåpindelning, varav ett högre mittskåp utsmyckat överst med en stjärna. Sidoskåpen har pipor av koppar och skåpen är målade i rosa, gråa och blåa nyanser. Färgsättningen är utförd av konservator E. Håkansson, Sollerön.

I tornet hänger två klockor, båda överförda från gamla kapellet. Lillklockan är jämnårig med gamla kapellet men tillhörde ursprungligen kyrkan i Mora, ”kiöpt och upsatt 1651” göts den om i Mora 1672. Storklockan, som är gjuten i Stockholm, tillkom 1735.

Kapellrummet

Altarbordet som är uppställt mot östra väggen är samtida med ombyggnaden 1954. Det är utfört av brunlaserat trä med tre, gråmålade bågfält på framsidan som bär bokstäverna IHS.

Altarringen är samtida med altarbordet. Den har tre sidor med gråa speglar och inramningsfoder målat i ljusgult. Ringen har stoppade knäfall och överliggare med täckning av grå sammet samt rödmålad sockel.

Gamla kapellets predikstol flyttades 1954 till nya kapellrummet. Förutom trappdörren återstår endast korgen som bär årtal 1658. Den är till stil och utformning typisk för renässansens predikstolar. Korgen har fyra sidor vars spegelfält har tidstypiska snidade dekorer som efterliknar rundbågiga portomfattningar med dekorativa bårder. Till utsmyckningen hörde även en målade dekor som fragmentariskt är bevarad, liksom målade inskriptioner och årtal. Den målade dekoren är något yngre än själva predikstolen.

Predikstolens trappdörr, som har liknande utsmyckning som korgens speglar är sedan 1954 insatt som förrådsdörr under södra läktartrappan.

Övriga upplysningar

I vapenhuset står en stor gjutjärnshäll, daterad 1841, som tidigare låg framför spisen i sakristian.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK OCH BEDÖMNING

Våmhusbygden utgör en utpost till de vida skogsområdena i norr och befolkningen tvingades länge till ett rörligt liv för att säkerställa sin försörjning. Många långfäbodare tillhörande Våmhus var ännu i drift mot slutet av 1800-talet. Binärningar var också, som oftast i Dalarna, en nödvändig inkomstkälla. Våmhusbygden var specialiserad på korgflätning och hårarbete.

Våmhus nuvarande kyrka är efterträdaren till ett träkapell som uppfördes redan 1635 och var beläget ett hundratal meter öster om nuvarande byggnad. Platsen kallas sedan gammalt ”kapellsgraven”. Kapellet tillbyggdes kring mitten av 1600-talet och förbättrades i omgångar fram till början av 1700-talet. Byggnadens bristfälliga tillstånd samt den kännbara befolkningsökningen efter mitten av 1700-talet ledde till beslutet att ersätta den lilla träbyggnaden med en större kyrkobyggnad. Det skulle dock dröja till 1868 innan Våmhus församling kunde bildas och byggnaden fick status av kyrka.

År 1769 beslöts om uppförandet av en stenkyrka, två år senare påbörjades grundläggningen. I brist på resurser upphörde dock byggnadsprojektet under en längre tid. Det skulle dröja till 1790-talets början innan kyrkan kunde tas i bruk, inte helt färdig invändigt. Kort innan, 1789, revs timmerkapellet.

Den nya kyrkobyggnaden i Våmhus blev arkitektoniskt ett barn av sin tid och uppfördes i en tidstypisk sengustaviansk stil. Den tillhör den stora gruppen av nyklassicistiska kyrkor som uppfördes i hela landet mellan 1760 och 1869. Invändigt förblev inredningen spartansk och under en längre tid ett provisorium i brist på resurser, även om en del inredningar övertogs från gamla kapellet. Monumentala och representativa delar av inredningen, altarpopsatsen och predikstolen, tillkom i början på 1800-talet.

På 1870-talet företogs en större upprustning som medförde smärre förändringar ut- som invändigt. På 1950-talet genomgick byggnaden en fullständig upprustning som initierades och bekostades av direktör Erik Wickman och byggmästare Anders Diös. Åtgärderna som genomfördes enligt ett förslag av arkitekt Cyrillus Johansson blev omfattande men präglas i stort av nyklassicismens anda. Byggnaden fick ny tornhuv med lökspira, koppertak på långhuset, nytt golv av tegel, ny bänkinredning, ombyggd läktare och altarpopsats, ny valvdekor m.m. Samtidigt inreddes sakristian till kapellrum.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön

- **Byggnadens utvändiga nyklassicistiska karaktär som består i stora drag, trots 1950-talets åtgärder**
- **Bevarade delar av gamla kapellens utsmyckade panel som återanvänts i vapenhusets tak**
- **Äldre inredningar som härrör från gamla kapellet**
- **Altarpopsatsens ursprungliga utformning från 1807 samt predikstolen från samma period**
- **Kyrkorummets sparsamma och tidstypiska enkelhet, som består trots 1950-talets upprustning**

Källor och litteratur

Ahlberg, H. 1996. *Dalarnas kyrkor i ord och bild*.

Berggren, Hugo. 1934. *Sveriges kyrkobyggnader. Västerås stift*.

Bergman, Mats. 1989. Venjans, Solleröns och Våmhus kyrkor. I *Sveriges kyrkor*; Bd. 211; Dalarna

Prästgårdsinventering i Kopparbergs län, 1976. Dalarnas museum

Ridderstedt, Lars. 1957. *Våmhus kyrka: Minneskrift med anledning av restaureringen 1953-1954*

Sjögren, Josef. 1952. *Orgelverken i Västerås stift*.

Övriga uppgifter:

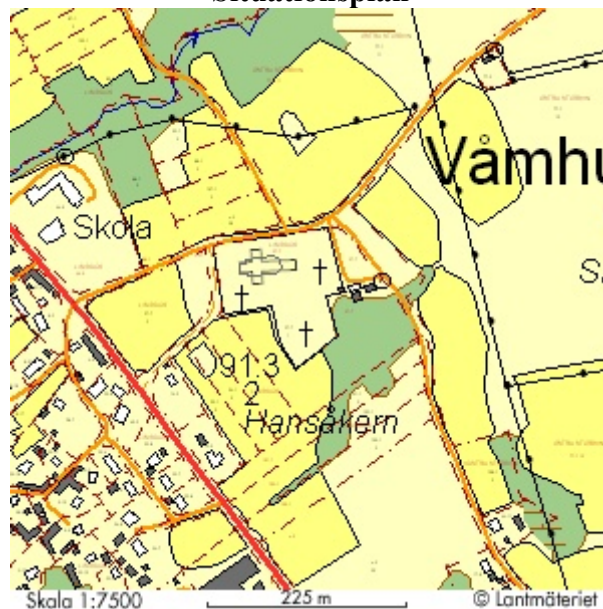
Inventeringsdatum: 2005-10-11

Fältinventering: Jean-Paul Darphin

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning: Jean-Paul Darphin, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

Rapportsammanställning och foto: Jean-Paul Darphin

Situationsplan

Händelser: Kronologisk förteckning

År	H-Typ	Händelse	Källa
1635	Uppförande-Kapell	Träkapell uppförs, sydost om nuvarande kyrka Kapellet var 19x15 alnar och försett med jordgolv. Det hade fyra fönster med fönsterluckor	RAÄ; Ahlberg, 1996
1650	Utbyggnad	Utbyggnad (förlängning) av kapellbyggnaden. Rektangulär byggnad med rak koravslutning, sakristia i norr, vapenhus i väster, spåntäckta tak	Ahlberg, 1996
1703, 1729	Påbyggnad	1703: Spira uppförs. 1729 läktare uppförs i väster	Ahlberg, 1996
1771-1773	Grundläggning-Byggnaden	Byggn. E.E. Ersson. Ny kyrka påbörjas, grunden anläggs sydväst om gl. kapellet. Arbeten upphör 1773, troligen i brist på resurser	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989
1780-1789	Uppförande-Byggnaden	Byggn. Anders Segerholm: Arbeten återupptas. Grunden modifieras. Nytt förslag för kyrkobyggnaden, ÖÅ: troligen ark. Jacob Wulff.	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989
1789	Rivning-Försäljning-Kapell	Till viss del överförs äldre inredningar till nya kyrkan, liksom inventarier	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989
1789	Byggnaden tas i bruk	Nya kyrkobyggnaden tas i bruk, byggnaden är dock inte färdig och arbeten fortgår	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989
1794	Invigning	Kyrkobyggnaden invigs. I brist på resurser har man tvingats förenkla utförandet, vilket särskilt drabbar tornet.	Ahlberg, 1996
1790-tal-1804	Kyrkogård	Kyrkogården anläggs	Bergman, 1989
1796	Inredning	Läktaren uppförs	RAÄ; Ahlberg, 1996
1813	Inredning	Ombyggnad läktare; stolpar tillkommer; ommålning	Bergman, 1989
1868	Församling	Våmhus kyrkoförsamling bildas, urskiljes fr. Mora. Prästtjänsten infördes redan 1860	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989
1872-1877	Kyrkogård	Utvidgning i söder. Murade och putsade portstolpar uppförs i väster	Bergman, 1989
1874-1876	Upprustning-Exteriör-Interiör	Byggn. Stickopers Anders Mattson . Större upprustning. Omputsning av väggar ut- och invändigt. Nya fönsteröppningar skapas i långsidornas mitt, med dörr i söder. Fönsterramar får spröjsverk. Spåntäckning på tornet ersätts med kopparplåt. Ändringar invändigt; golvet repareras, järnkamin insätts i sakristian; ommålning av kyrkorum och inventarier, nya läktartrappor i vapenhuset, ommålning av läktaren, ombyggnad av bänkinredning	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989
1890-tal	Orgel	Enklare pedalharmonium från J.P. Nyström i Karlstad	Svensk läraretidning, 1894
1895-1896	Kyrkogård	Utvidgning mot öster, norr och väster	Bergman, 1989
1905	Underhåll-Invändigt	Mindre åtgärder KOMP	Bergman, 1989
1929	Åtgärd-Interiör	Insättning av innerfönster	Bergman, 1989
1932	Teknisk install.	En vedeldad värmeanläggning installeras. Vindfång uppförs framför södra ingången, i nischen	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989
1953-1954	Upprustning-Interiör-Exteriör	Upprustningen finansieras av "busskungen" Erik Wickman i USA och byggmästare Anders Diös. Ark. Cyrillis Johansson: Ny tornhuv med lanternin och ny tornspira, långhusets takspån ersätts med kopparplåt; ompnutsning och avfärgning av fasader, västportalen får ny omfattning i sandsten; Nytt golv av tegel i gångarna och i koret samt i vapenhuset, koret förhöjs, brädgolv i bänkkvarteren, ombyggnad bänkar, övre delen av korgaveln (bräder) ersätts med putsade betongstenar, tegel på solbänkar, ompnutsning av kyrkorummet, ny valvdekor av G. Ambe; nya bänkkvarter; altarpupprens renoveras, bl.a. nytt kors, altarringens räcke fodras m. masonitskivor, ombyggnad av läk-	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989

		tare, ommålning av inredningen; antikglas sätt in i fönstren. Dekorerad panel fr. gamla kapellet sätts upp i vapenhuset som inner-tak. Sakristian omvandlas till kapell, 80 sittplatser, ny inredning, fresker utförs på västra väggen. Ny el- och värmeanläggning installeras	
1954	Orgel	Ny orgel anskaffas; en piporgel fr. Genarps kyrka i Skåne tillverkad av Mårtensson i Lund. Saknar fasad. Ersätter ett enklare orgelharmonium	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989
1959-1960	Kyrkogård	Trädg.ark. R. Stintzing. Utvidgning mot öster.	Bergman, 1989
1964; 1967	Kyrkogård	Bårhuset (1964) och ekonomibyggnaderna (1967) uppförs	Bergman, 1989
1968	Orgel	Kororgel från Grönlunds orgelbyggeri installeras.	Bergman, 1989
1973	Orgel	Ny orgel, Hammarberg om 20 stämmor ersätter orgeln anskaffad 1954. Fasaden ritad av ark. J. Seldenthius. Även inredning av tornkammaren bakom läktaren; kapprum, samlingsrum	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989
1983	Underhåll-Exteriör-Interiör	Lagning av puts; byte av stuprör och hängrännor; reparationer på taket. Borttagning av bakre bänkraderna i väster	Bergman, 1989
1988 ell.	Inredning Underhåll-Exteriör	Konstn. Arvid Mårten. En stor väggmålning utförs som bakgrund till altaruppsättningen. Även invändig restaurering; bakre bänkrader avlägsnas.	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989
Eft, 1989	Kyrkogård	Utvidgning mot söder, utanför stenvallen. Urngravar och minneslund anläggs	
1995	Underhåll-Exteriör	Omputsning m.m.	